

УДК 342.9; 347.994.2; 347.996

Кузніченко С.О., Кашкаров О.О.

ЗАХОДИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ ПЕРЕДБАЧЕНІ КОДЕКСОМ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Стаття присвячена актуальним проблемам застосування заходів процесуального примусу передбачених Кодексом адміністративного судочинства України.

Ключові слова: Кодекс адміністративного судочинства України, заходи примусу.

З часу прийняття Кодексу адміністративного судочинства України (далі КАС України) пройшло небагато часу, але його прийняття та існування викликало у правників (і не лише українських) певний інтерес, це зумовлено декількома чинниками: по-перше, існування цього кодексу об'єктивно потрібно для реалізації положень закладених у Конституції України та Законі України «Про судоустрій»; по-друге Україна випередила деякі країни СНД з прийняттям закону, що регламентує судовий порядок розгляду публічно-правовий спорів, що виникають між суб'єктами владних повноважень та іншими суб'єктами суспільства.

Питання адміністративного судочинства в Україні є актуальними, тому проблемам цього виду юридичного процесу присвятили роботи такі вчені як: С.В. Ківалов [2;3], А.Т. Комзюк [5], Самсін І.Л. [8], А.В. Руденко [7], С. Шогун [9].

Метою статті є розгляд підстав застосування заходів процесуального примусу підчас адміністративного судочинства, а також аналіз заходів процесуального примусу, які передбачені чинним КАС України.

Кодекс адміністративного судочинства України у розділі IV «Заходи процесуального примусу» встановлює порядок застосування цих заходів та їх види. Існування у КАС України цього розділу є необхідними для забезпечення поваги до адміністративного суду, а також для забезпечення можливості реалізації конституційних прав та свобод, як учасників адміністративного процесу так і інших осіб, а також реалізації принципів адміністративного судочинства.

Під процесуальними заходами примусу, в адміністративному судочинстві, слід розуміти вчинення процесуальних дій, які передбачені КАС України, за ухвалою адміністративного суду поза волею особи, щодо якої постановлена ця ухвала.

Правила поведінки учасників адміністративного процесу та інших осіб, присутніх у залі, підчас розгляду адміністративної справи судом встановлюються ст. 134 КАС України, вразі порушення правил поведінки, зазначених у ст. 134 КАС України, суд (суддя) має право застосувати заходи примусу.

Заходи процесуального примусу застосовуються лише до осіб, що порушили встановлений порядок у суді під час розгляду адміністративної справи (порушення порядку може виражатись у нецензурній лайці, неповазі до суду, невиконанні вимог головуючого, надання документів не через судового розпорядника, тощо), а також до осіб, що перешкоджають здійсненню адміністративного судочинства.

Підставою для виконання заходів процесуального примусу є постановлення судом ухвали про їх застосування, підставою для винесення ухвали є вчинення особою порушення правил у залі судового засідання, або вчинення особою дій, що перешкоджають здійсненню адміністративного судочинства.

Зі змісту ч. 2 ст. 268 КАС України, можна встановити, що заходи процесуального примусу носять:

по-перше, ретроспективний характер, який виражається у тому, що суд постановляє ухвалу про застосування заходів примусу тільки після вчинення порушення;

по-друге, превентивний характер, який виражається у тому, що суд виносячи ухвалу про застосування заходів процесуального впливу попереджає у майбутньому порушення правил встановлених у суді або протиправне перешкоджання здійсненню адміністративного судочинства, як особою щодо якої ухвала постановлена, а також іншими особами.

по-третє, виховний характер, який виражається у тому, що винесена судом ухвала здійснює вплив виховного характеру на свідомість учасників адміністративного процесу та інших осіб.

Реалізація заходів адміністративного примусу можливо лише за умови постановлення судом (суддею) ухвали про застосування відносно особи, що порушила правила поведінки у адміністративному суді, заходів примусу.

Частина 1 ст. 269 КАС України, встановлює чотири види заходів примусу, які може застосовувати суд (суддя) під час розгляду адміністративної справи до осіб, що порушили встановлені правила поведінки у залі судового засідання, керуючись КАС України. До заходів процесуального примусу КАС відносить: попередження; видалення із залу судового засідання; тимчасове вилучення доказів для дослідження судом; привід. Постанова ухвали, щодо застосування до особи будь-якого з зазначених у ч. 1 ст. 269 КАС України, в обов'язковому порядку повинна фіксуватись у журналі судового засідання, який відповідно до ч. 3 ст. 42 КАС України є невід'ємною частиною адміністративної справи.

Умовно зазначені заходи процесуального примусу можна класифікувати на дві групи: 1) застосовуються до осіб у залі судового засідання (попередження та виділення із залу); 2) застосовуються до осіб за межами суду (тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, привід).

Частина 2 ст. 269 КАС України встановлює обмеження щодо застосування до однієї особи водночас кількох заходів процесуального примусу за вчинення одного порушення. Зазначене у ч. 2 ст. 269 КАС України правило доводить, що засоби процесуального примусу у КАС України виступають у ролі покарань (стягнень), які несуть певні процесуально-негативні наслідки.

Застосування до особи заходів процесуального примусу не є підставою для звільнення особи від виконання обов'язків, які покладені на особу КАС України чи судом (суддею).

Частина 1 ст. 270 КАС України встановлює, що попередження та видалення з залу судового засідання застосовуються до осіб які порушують встановлений порядок під час судового засідання (виражають неповагу до суду) або невиконують розпорядження головуючого (перешкоджають вчиненню правосуддя).

Під попередженням слід розуміти зауваження, яке робиться головуючим особі, яка порушила встановлений у залі судового засідання порядок під час розгляду адміністративної справи у суді. При застосуванні попередження головуючий попереджує особу, що в разі повторного вчинення порушення порядку у залі до порушника буде застосоване – видалення із залу судового засідання.

Під видаленням з зали судового засідання слід розуміти примусове позбавлення особи можливості перебувати у залі судового засідання під час розгляду адміністративної справи у суді.

Застосування видалення із залу судового засідання можливе за умови, якщо особу до якої застосовується засіб процесуального примусу було належним чином раніше (під час розгляду адміністративної справи у залі судового засідання) попереджено головуючим про порушення ним порядку під час судового засідання та про можливість застосування до особи більш жорстких заходів примусу.

В разі постанови ухвали про застосування до особи видалення з зали судового засідання, особа зазнає певних негативних наслідків, до яких відносяться: неможливість заявляти клопотання і відводи, давати усні та письмові пояснення, доводи та заперечення; подавати докази, брати участь у дослідженні доказів, висловлювати свою думку з питань, які виникають під час розгляду справи, задавати питання іншим особам, які беруть участь у справі, свідкам, експертам, спеціалістам, перекладачам, подавати заперечення проти клопотань, доводів і міркувань інших осіб.

У ст. 270 КАС України не зазначається строк на який особа може бути позбавлена права знаходитись у залі судового засідання під час розгляду адміністративної справи, на підставі чого суд (суддя), за власним розсудом, має право видалити особу на одне (де кілька) судових засідання, або позбавити права перебувати у залі судового засідання на весь час розгляду адміністративної справи у суді, однак, зазначене правило не може розповсюджуватись на перекладачів, на тій підставі, що у ч. 2 ст. 270 КАС України, існує положення про необхідність заміни перекладача.

Виконання ухвали головуючого про видалення з зали судового засідання відповідно до п. 3 та 7 ч.1 ст. 64 КАС України покладається на судового розпорядника. За умови відсутності у залі судового засідання судового розпорядника виконання ухвали повинно бути покладено на працівників органів внутрішніх справ, які виконують функції по охороні громадського порядку у будівлі адміністративного суду.

За умови якщо, особа відносно, якої головуючий постановив ухвалу про видалення з зали судового засідання, продовжує порушувати порядок або заважати здійсненню правосуддя, секретар судового засідання, секретар адміністративного суду відповідно до положень, зазначених у ст. 255 КУпАП, має право скласти протокол про адміністративне правопорушення передбачене ст. 185-3 КУпАП та направити його до районного, районного у місті чи міськрайного суду.

Частина 2 ст. 270 КАС України, встановлює порядок дій суду в разі повторного вчинення порушення порядку під час судового засідання перекладачем. В разі видалення перекладача суд (суддя) зобов'язаний оголосити перерву, з метою забезпечення повного, об'єктивного та всебічного розгляду адміністративної справи, а також з метою захисту прав особи яка не володіє мовою, якою ведеться

адміністративний процес. Автори науково-практичного коментарю до КАС України за загальною редакцією В.К. Матвійчука, зазначають, що до перекладача застосовується спеціальний захід процесуального примусу [6, с. 541], однак, ми вважаємо, що до перекладача застосовується такий ж самий захід процесуального примусу, як і до інших осіб, які приймають участь у справі, тобто перекладач, як і будь-яка інша особа, яка заважає вести головуючому процес, підлягає видаленню з зали судового засідання, але на підставі правових наслідків, які виникають в наслідок видалення цього учасника адміністративного процесу, головуючий повинен оголосити перерву.

Наступний захід процесуального примусу, який передбачений чинним КАС України це тимчасове вилучення доказів для дослідження судом

Постановлення ухвали адміністративного суду про тимчасове вилучення письмових чи речових доказів, відповідно до ч. 1 ст. 271 КАС України, можливо у випадку, якщо особа на яку суд (суддя) поклав обов'язок надати письмові чи речові докази (порядок витребування письмових та речових доказів адміністративним судом встановлено у ст. ст. 79 та 80 КАС України) без поважних причин не надає їх до суду та не повідомила про неможливість їх надання адміністративний суд.

Виходячи зі змісту ч. 1 ст.270 КАС України, можна зробити висновок, що на особу яка повинна надати до суду письмові чи речові докази в разі неможливості, за умови наявності поважних причин, також покладається обов'язок завчасно сповістити суд про неможливість їх надання до суду. Покладення законодавцем на особу цього обов'язку необхідне для скорочення строків розгляду адміністративної справи судом.

Вилучення письмових чи речових доказів є тимчасовим заходом процесуального примусу, строк знаходження у суді вилучених доказів встановлюється ст. 80 КАС України. Під час розгляду справи суд зобов'язаний вжити усі можливі заходи щодо забезпечення збереження вилучених предметів.

В ухвалі про застосування тимчасового вилучення доказів, відповідно до ч. 2 ст. 271 КАС України, повинно бути зазначено: Прізвище, ім'я, по батькові (якщо ухвалу винесено щодо фізичної особи), повне найменування (щодо юридичної особи); місцезнаходження (проживання, перебування) особи; місцезнаходження доказу (за умови, якщо воно відомо); повна назва доказу (якщо мова йде про письмовий доказ в ухвалі, крім назви повинні бути зазначені дати, номери та серії, документів що вилучаються) або опис письмового чи речового доказу; підстави проведення тимчасового вилучення.

Виконання ухвали покладається на державну виконавчу службу. Пункт. 2 ч. 2 ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» зазначає що, ухвала адміністративного суду є виконавчим документом, виконання якого здійснюється відповідно до вимог зазначеного нормативно-правового акту. В разі невиконання без поважних причин вимог державного виконавця, щодо примусового вилучення доказів, він має право, згідно ст. 87 Закону України «Про виконавче провадження», накладати штраф на особу, а в разі наявності ознак злочину, відповідно до ч. 2 ст. 88 Закону України «Про виконавче провадження», державний виконавець повинен скласти акт про порушення і надіслати його до відповідного правоохоронного орга-

ну про притягнення винного до кримінальної відповідальності, передбаченої ст. 382 Кримінального кодексу України..

Останнім заходом процесуального примусу, який передбачений КАС України є привід. Відповідно до положень, зазначених у частині першій статті КАС України, що аналізується, такий захід процесуального примусу, як ПРИВІД, може застосовуватися в разі наявності декількох ознак, які особа повинна мати, до таких ознак слід відносити:

- обов'язковість, виражається в тому що участі особи у судовому засіданні визнана судом обов'язковою (ч. 2 ст. 33 КАС України, встановлює загальне правило, яке передбачає, що виклик осіб, участь яких є обов'язковою здійснюється за допомогою повістки, ст. 38 КАС України передбачає виняткові умови виклику осіб, участь яких визнана судом обов'язковою, відповідно до цих умов особа може викликатись до суду за допомогою телеграм, факсимільних повідомлень, телефоном, через засоби масової інформації);

- сповіщеність, а саме, особа належним чином сповіщена про час та місце розгляду адміністративної справи (згідно з главою 3, розділу II КАС України, особа вважається належним чином сповіщеною, якщо вона отримала повістку за 7 днів до початку судового засідання, а у випадку, якщо КАС України встановлює скорочені строки розгляду справи, то особа повинна бути сповіщена у термін достатній для прибуття до суду);

- невиконання вимог суду, тобто особа без поважних причин не прибула в судове засідання (до поважних причин не прибуття в судове засідання можна віднести: хворобу особи, яка підтверджується відповідною довідкою медичної установи, надзвичайні події природного, техногенного та іншого характеру, які мають певне підтвердження тощо), або особа, участь якої визнана обов'язковою, при наявності поважних причин, належним чином не повідомило суд (суддю) про їх наявність (особа повинна повідомити про причину неприбуття (повідомлення про неприбуття повинно бути здійснено у будь-який зручний для особи спосіб, за умови його передчасності)).

Виходячи з зазначеного особа, яка належним чином сповіщена про її обов'язкову участь в судовому засіданні, повинна вжити всі можливі заходи, щодо вчасного прибуття до адміністративного суду.

Таке формулювання коментованої статті, як «... може бути застосовано привід ...», свідчить, що привід не завжди може застосовуватися до належно викликаних особи, особисту участь якої визнано судом обов'язковою, тобто вона здійснюється виключно на підставі суб'єктивного судження на власний розсуд суду (судді) про необхідність його здійснення.

Виконання цієї процесуальної дії суд (суддя) покладається на відповідний орган внутрішніх справ, який повинен крім виконання приводу, скласти калькуляцію затрат на його виконання, з метою відшкодування збитків у дохід держави.

Частина 2 ст. 272 КАС України, містить перелік осіб відносно яких суд немає права застосовувати ПРИВІД, до них належать: малолітні та неповнолітні особи, вагітні жінки, інваліди першої і другої груп, жінки, які мають дітей віком до шести років або дітей-інвалідів, а також особи, які згідно із ч. 2 ст. 65 КАС України не можуть бути допитані як свідки. Остання група осіб, дає змогу зробити висновок, про

те що список осіб до яких не може бути застосований привід є відкритим. Крім зазначених осіб імунітет від приводу мають: 1) недієздатні фізичні особи, а також особи, які перебувають на обліку чи на лікуванні у психіатричному лікувальному закладі та не здатні через свої фізичні або психічні вади правильно сприймати обставини, що мають значення для справи, або давати з цього приводу показання; 2) представники в судовому процесі, захисники у кримінальних справах - про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з виконанням функцій представника чи захисника; 3) священнослужителі - про відомості, одержані ними на сповіді віруючих; 4) професійні судді, народні засідателі та присяжні – про обставини обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення; 5) інші особи, які не можуть бути допитані як свідки згідно із законом чи міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, без їхньої згоди.

Слід зазначити, що відносно членів сім'ї чи близьких родичів особи щодо якої розглядається адміністративна справа може бути вчинений привід. Однак, відповідно до ст. 63 Конституції України та ч. 3 ст. 65 КАС України ці особи мають право відмовитись давати свідчення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів.

Частина 3 ст. 272 КАС України, встановлює, що підставою для вчинення приводу особи, яка без поважних причин не з'являється за викликом суду (судді) є належним чином оформлена ухвала суду (судді) про вчинення такої процесуальної дії. Виходячи з положень ч. 3 ст. 272 КАС України ухвала суду (судді) про привід особи до суду повинна містити у собі інформацію про: ім'я фізичної особи (повне прізвище, ім'я та по батькові), місце проживання (перебування) (поштова адреса проживання особи), місце роботи, служби чи навчання (юридична адреса та адреса фактичного перебування юридичної особи де працює, служить чи навчається особа), підстави застосування приводу, час та місце куди особа повинна бути доставлена, та повна назва та місце знаходження органу внутрішніх справ, на який суд (суддя) поклав обов'язки щодо виконання приводу. Також, з метою ідентифікації особи, щодо якої застосовується привід, до змісту ухвали суд (суддя) повинен додати інформацію про вік особи (рік народження), в разі можливості вказати паспортні данні, за умови виконання приводу за місцем роботи чи служби – посаду особи, за місцем навчання – номер (назву) навчальної групи (класу), назву факультету (відділення) тощо.

Відповідно до частини 4 ст. 272 КАС України суд (суддя) за власним переконанням має право доручити виконання ухвали про привід особи, участь якої є обов'язковою в судовому слуханні територіальному органу внутрішніх справ: за місцем провадження у справі, за місцем проживання (перебування), роботи чи навчання. Керівник (начальник) органу внутрішніх справ, після отримання з суду належним чином засвідчену копію ухвали про привід особи, призначає виконавця з числа підпорядкованих йому осіб.

Частина 5 ст. 272 КАС України, покладає на виконавця ухвали про привід – працівника органу внутрішніх справ, обов'язок про оголошення ухвали учаснику адміністративного процесу. Після чого, особа, щодо якої виконується привід повинна покоритись законним вимогам працівника міліції, в разі непокорі виконавець ухвали, має право застосувати до особи заходи фізичного впливу та спеціальні засо-

би, відповідно до Закону України «Про міліцію», а також скласти протокол про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 185 КпАП України.

У разі неможливості виконання приводу за об'єктивних умов, виконавець – працівник міліції, складає відповідний документ (рапорт) на ім'я керівника (начальника) органу внутрішніх справ, у якому зазначається причини невиконання (смерть особи щодо якої винесено ухвалу, виїзд особи за кордон тощо). Документ (рапорт) виконавця ухвали та копія ухвали повинні бути негайно скеровані до суду.

Перелік використаних джерел та література:

1. Конституція України // ВВР України від 23.07.1996 № 30 ст. 141
2. Адміністративне процесуальне (судове) право України: Підручник / За заг. ред. С.В. Ківалова. – Одеса: Юридична література, - 2007. с. 312;
3. Кодекс адміністративно-судопроизводства України: Научно-практический комментарий / Кивалов С.В., Пасенюк О.М., Харитонов Е.И. и др. Под ред. Кивалова С.В., Харитоновой Е.И. – Х.: ООО «Одесей», 2006. – 544 с.
4. Кодекс адміністративного судочинства України // Офіційний вісник України від 26.08.2005 - 2005 р., № 32, стор. 11, стаття 1918, код акту 33303/2005
5. Комзюк А.Т., Бевзенко В.М., Мельник Р.С. Адміністративний процес України: Навчальний посібник – К.: Прецедент, 2007. – 531 с.
6. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України. В 2-х тт. Том 2 / За заг. ред. В.К. Матвейчука/ Матвейчук В.К., Хар І.О., - К.: Алерта, КНТ, 2008. – 752с.
7. Руденко А.В. Адміністративне судочинство: становлення та здійснення. Дисертація на здобуття ступеня кандидат юридичних наук за спеціальністю 12.00.07. Харків 2006 с. 209
8. Самсін І.Л. Адміністративне судочинство, як механізм захисту прав учасників виборчого процесу // <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/5b875f534f3a32d1c325712c0045255c?OpenDocument&Count=500&CollapseView&RestrictToCategory=5B875F534F3A32D1C325712C0045255C&Click> ;
9. Шогун С. Судове оскарження рішень, дій або бездіяльності органів державної виконавчої служби. // Вісник прокуратури. № 1.(67). – 2007. с. 118 – 121.

Кузниченко С.А., Кашкаров А.А. Меры процессуального принуждения, предусмотренные Кодексом административного судопроизводства Украины.

Статья посвящена актуальным проблемам применения мер процессуального принуждения, предусмотренных Кодексом административного судопроизводства Украины.

Ключевые слова: Кодекс административного судопроизводства Украины, меры принуждения.

Kuznichenko S.O., Kashkarov O.O. The measure of the judicial compulsion which are provided by the Code of administrative legal procedure of Ukraine.

The article devotes to the actual problems of the application of the measure of the judicial compulsion which are provided by the Code of administrative legal procedure of Ukraine.

Key words: Code of administrative legal procedure of Ukraine, measure of the judicial compulsion.

Надійшла до редакції 25.06.2008 р